

ISMERTETŐK

DR. LENGYEL IMRE

Városi világ: időtálló összegzés

Enyedi György: *Városi világ*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2012, 186. oldal

Napjaink egyik alapvető, az emberiség nagyobb részét érintő változása a városiasodás és városodás robbanásszerű elterjedése. Amíg 1800-ban a mintegy 1 milliárd ember 5–8%-a élt városokban, 1900-ban pedig az 1,7 milliárd fő 12–15%-a, addig jelenleg a 7 milliárd fő már 50–55%-a tekinthető városlakónak, Európában ez az arány kb. 70–75%. Egy évszázad alatt a városi lakosság száma kb. tizenöt-hússzorosára nőtt, a bővülés főleg nagyvárosi térségekben figyelhető meg. Egyetérthetünk Enyedi Györggyel abban, hogy a „Föld második nagy ipari/urbanizációs hulláma” zajlik a szemünk előtt, a nagyon összetett társadalmi és gazdasági folyamatok hatására egyre inkább a nagyvárosokban koncentrálódik a népesség.

Erről a mindenkit érintő, nem csak a témakör szakértőit foglalkoztató, hanem minden egyes lakos életét meghatározó, roppant komplex kérdéskörrel jelent meg Enyedi Györgynek „Városi világ” című könyve az Akadémiai Kiadó Modern Regionális Tudomány sorozatában, annak hetedik köteteként 2012 nyarán. A könyv alapkérdése: mi magyarázza a városi világnak az ezredfordulón észlelhető elterjedését és alapvető átalakulását?

A mű bevezető, *első fejezetében* a szerző kiemeli (11. oldal), hogy nem a számszerű adatokban megfigyelhető változás a lényeges, hanem „a valódi jelentőséget a városok növekvő gazdasági irányító szerepe, az ’új gazdaság’ nagyvárosi koncentrációja, a városok fontossága a társadalmi reprodukcióban, a magas kultúra fejlesztésében, a politikai hatalom allokációjában adja meg.” A bevezetőben négy további kérdést fogalmaz meg, amelyek köré rendezte a könyv mondanivalóját (12. oldal):

1. Hogyan módosul a jelen városfejlődési folyamat során a városhálózat szerkezete?
2. Mi a magyarázata a nagyvárosi növekedésnek?
3. Hogyan alakulnak ki s működnek a globális városhálózatok?
4. Fenntartható-e a jelenlegi városnövekedés?

A kötet *második fejezetében* a városok fogalmával, jellegzetességeivel, típusaival foglalkozik, kiemelve a megvárosok, nagyvárosi régiók és globális városok növekvő szerepét. Nem a szerteágazó definíciókra és nem a nevezéktanra koncentrál, hanem több évtizedes tudományos kutatásai eredményeinek összegzését adja. Itt is megfigyelhető Enyedi

György munkásságának nagyra értékelhető vonása, míg a kutatók nagy többsége a „fától nem látja az erdőt”, ő látja és képes láttatni ezt a „városi erdőt” (dzsungelt?), a részletkérdésekből kiemeli a lényegét és roppant élvezetesen, közérthetően el is magyarázza. A városok vizsgálata nagyon összetett kérdéskör, a szerző 8 aspektusát, „arcát” vázolja fel: a földrajzi, közgazdasági, történeti, demográfiai, társadalmi, közjogi-közigazgatási, urbanisztikai és természeti arcát. Mint a hazai regionális tudomány meghatározó alakja, megalapítója ebben a felosztásban és szintézisben is a regionális tudomány *interdiszciplináris* jellegét állítja előtérbe. (A hazai regionális tudományi egyetemi műhelyek támogatták anyagilag a mű megjelenését: a Pécsi Tudományegyetem Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskolája, a Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskolája, a Szegedi Tudományegyetem Közgazdaságtani Doktori Iskolája, valamint a Szent István Egyetem Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézete.)

A *harmadik fejezetben* a városnövekedés szakaszainak bemutatása található, részletesen táblázatban is kifejtve. A szerző az 1970-es években kidolgozott, nemzetközileg méltán elismert négyszakaszos modelljét gondolta újra a Kondratyev-ciklusokhoz kötve: a városrobbanás, a viszonylagos dekoncentráció, a dezurbanizáció, a globalizált urbanizáció szakaszainak értelmezését aktualizálva. Enyedi György a maga sajátos, önironikus stílusában tér ki egyes korábbi megállapításainak újragondolására, például a megavárosokkal kapcsolatban „a kvaternertevékenységek jóval nagyobb dekoncentrációját feltételeztem. Tévedtem, Castellsszel együtt – legalább jó társaságban tévedtem. Lehet, hogy néhány évtized múlva igazunk lesz?” (12. lábjegyzet, 47. oldal). Az egyes cikluson belül elkülöníthetők a fejlett, emelkedő és fejlődő országok, ezen három országcsoport urbanizációjának jellegzetességeit fejezetenként mutatja be.

A *negyedik fejezetben* a szerző a fejlődő országok városrobbanásának jellemzőire tér ki, kiemelve a fekete-afrikai urbanizáció alapvető vonásait. A fejlődő országokban megfigyelhető városrobbanást nem az iparosodás indította el, hanem inkább a falusi túlnépesedés űzte a városokba a szegény, iskolázatlan tömegeket. Emiatt a fejlett országoktól jelentősen eltér a városi gazdaság jellege, a városi társadalom szerkezete, szervezete és működési módja.

Az *ötödik fejezet* az emelkedő, felzárkózó országokban (az emberiség több mint fele itt él!) megfigyelhető városnövekedés jellemzőit ismerteti. A szerző két típust különít el: a latin-amerikai (a városlakók aránya 70% feletti!) és az ázsiai, utóbbit dél-ázsiai és kínai altípusokra osztva. Enyedi kiemeli, hogy az emelkedő gazdaságokban a városrobbanás fő húzóereje a gyorsan bővülő városgazdaság, amelyben a legkorszerűbb (formális) és a hagyományos (informális) ágazatok keverednek. Ezekben az országokban jelentős a külföldi működő tőke szerepe (és a termeléskihelyezés), ennek ellenére a helyi társadalmi sajátosságok dominálnak, az endogén városfejlődés a meghatározó (például Indiában és Kínában).

A *hatodik fejezet* a globalizált világ urbanizációját tekinti át, ahol a világgazdaság irányító globális városai, nagyvárosi régiói kifejlődtek. Ezeknek a globális városoknak négy alapvető típusa figyelhető meg: az európai, az orosz, az észak-amerikai és a japán. Ezeknek a nagyvárosi régióknak közös jellemzőjük, hogy gazdaságuk alapvetően szolgáltatásokra épül, társadalmuk erősen rétegzett, multikulturális jellegű, a városirányítás a kedvezőtlen társadalmi jelenségek káros hatásait mindenütt határozott beavatkozásokkal próbálja mérsékelni.

A könyv *utolsó fejezetében* a jövő városához kapcsolódó kérdéseket és dilemmákat mérlegeli a szerző. A várospolitikai lehetséges akcióterületei: a városkormányzás, a szociális és kultúrpolitika, a lakossági infrastruktúra és közszolgáltatások, a városi földhasználat és lakáspolitikai, a városközlekedés, a város elérhetősége, a foglalkoztatás, a gazdasági növekedés támogatása. Enyedi három forgatókönyvet vázol fel, egy pesszimista, egy optimista és egy reális verziót. A könyv végén (186. o.) a rá jellemző bölcsességgel megjegyzi: „Nyitva marad a kérdés: vajon a megvárosok átalakulása eléggé gyors lesz-e ahhoz, hogy az általuk okozott környezeti károk időben orvosolhatók legyenek? Erre csak a francia közmondással felelhetek: 'Qui vivra, verra' – aki megéli, meglátja.”

Enyedi György ebben a 25., egyben – amint az előszóban meg is jegyzi – utolsó könyvében, a tőle megszokott gondolatgazdag, nagyon magas színvonalú, egyúttal közzérthető és frappáns összegzését adta a városfejlődéssel kapcsolatos eredményeknek. Nemcsak kiváló szakkönyv, hanem évtizedekig hasznos és megkerülhetetlen tankönyv a városokkal, a térségi fejlődéssel foglalkozó egyetemi kurzusokon is.

* * *

Lapzártakor szerkesztőségünk megrendülten értesült arról, hogy életének 83. évében elhunyt *Enyedi György* akadémikus, Széchenyi-díjas földrajztudós, az MTA egykori alelnöke. Emléke előtt a következő számok valamelyikében tisztelgünk.